

Dit is het derde artikel in een serie over water. Hierin blikken we terug op het extreem droge jaar 2018. Wat is hiervan geleerd en aan welke oplossingen wordt gewerkt?

Waterschappen blikken terug op droge zomer **‘Samenwerking met agrosector was goed’**

De 21 waterschappen die Nederland telt, hebben afgelopen zomer hun handen vol gehad aan de droogte. Hoe kijken ze hierop terug? Zijn er zaken ‘boven komen drijven’ waar ze nog nooit mee te maken hebben gehad en hoe verliep het overleg met de sector? Rijnland, Hollands Noorderkwartier en Drents Overijsselse Delta blikken terug.

Tekst: Ellis Langen | Fotografie: René Faas, Drents Overijsselse Delta,

Hoogheemraadschap van Rijnland

De waterschappen evalueren volop: wat is er goed gegaan tijdens de extreme droogte, wat fout en op welke punten moet het droogtescenario worden aangepast? En wat kunnen partijen eraan doen om er samen voor te zorgen dat bij zulke extreme omstandigheden belanghebbenden zo min mogelijk last ervaren? “De extreme droogte heeft flink indruk gemaakt en impact gehad op de agrarische sector en natuurorganisaties”, zegt Marko Cortel van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK). Dit waterschap had tijdens de droogte het geluk voldoende water te kunnen halen uit het IJssel- en Markermeer en heeft daarom nagenoeg overal het water op peil kunnen houden. Wel is er veel werk verzet. “De inzet van trekkerpompen, continu variëren met stuwen en gemalen, begroeiing uit aanvoersloten en roosters bij gemalen halen, maar ook het denken in scenario’s.”

HHNK heeft de ‘verdringingsreeks’ (zie kader) toegepast toen het achterland van de Noordkop met verzilting dreigde te maken te krijgen. Toen zijn de sluizen bij Den Helder drie weken lang minder vaak open gegaan.

REKENMODEL GEMAAKT

Bij ernstige droogte treedt de verdringingsreeks in werking om de verdeling van water te bepalen over de diverse maatschappelijke en ecologische doeleinden. Daarbij is onder meer onderscheid gemaakt in ‘kapitaalintensieve gewassen’ en ‘landbouw’. Het is echter niet duidelijk wat nu precies

Wellicht is ook een zomerschouw nodig om sloten open te houden.

Ten behoeve van de Bollenstreek werd de Leidsevaart afgedamd en afgesloten voor recreatievaart. Dit was nodig om verzilting tegen te gaan.

'kapitaalintensieve teelten' zijn en welke volgorde van gewassen aangehouden moet worden. Cortel vertelt dat HHNK als eerste waterschap de theoretische verdringingsreeks praktisch is gaan invullen en heeft daarvoor samen met Wageningen University een rekenmodel uitgewerkt. "Daarin kunnen verschillende variabelen worden ingebracht: welke gewassen staan er en hoeveel staat er in de verschillende peilgebieden, wat zijn daarvan de opbrengstprijzen per hectare, wat zijn de oogstperiodes en op welke momenten in het teeltseizoen is er een waterbehoefte."

Het model is gepresenteerd aan agrarische belangengroepen en in het Regionaal Droogte Overleg (RDO) Noord. Het bestuur besluit in februari over de Droogtestrategie en het gebruik van dit rekenmodel bij onttrekkingsverboden. HHNK heeft in het RDO Noord deze zomer het model ook aan andere waterschappen gepresenteerd. Ze hoeven er alleen maar variabelen in te stoppen en zien direct de effecten daarvan voor hun gebied. Samen kun je zo efficiënter omgaan met het weinige water, vertelt Cortel.

Het Hoogheemraadschap van Rijnland heeft ook de verdringingsreeks toegepast. Zo kreeg de recreatievaart te maken met beperkingen om verzilting van natuur en kapitaalintensieve teelten te voorkomen. Maar het heeft zich niet gewaagd aan 'lijstjes met gewassen om te bepalen wie wel en geen water krijgt', zoals hoogheemraad Sjaak Langeslag het afgelopen zomer verwoordde. Wel gaat het op basis van de ervaringen van 2018 met het ministerie van Infrastructuur

en Waterstaat kijken of de verdringingsreeks verduidelijkt kan worden, meldt Kirsten Lakerveld, communicatie-adviseur bij Rijnland.

Rijnland is in zijn beheergebied vooral druk geweest om verzilting te voorkomen, waarvan de natuur en hoogwaardige landbouw zoals bollen- en boomteelt schade zouden ondervinden. Omdat in het gebied van Rijnland ook droogmakerijen zijn waar zout via kwel omhoogkomt, is waterbeheer in de zomer van groot belang om uitzakende peilen en verzilting te voorkomen. In normale jaren kan Rijnland zoetwater vanuit de Hollandse IJssel inlaten om de peilen op orde te houden en zout weg te spoelen. Echter, tijdens de droge zomer was de watervraag zeer hoog vanwege de hoge verdamping en langdurige droogte. Vanaf medio juli begon ook de Rijnaafvoer zo sterk terug te lopen dat de inlaat van Rijnland verzilt dreigde te raken. Rijnland ging toen over op alternatieve aanvoer vanuit het Amsterdam-Rijnkanaal en de Lek via zogeheten kleinschalige wateraanvoervoorzieningen (de KWA-route). Lakerveld: "Op het maximale punt hebben wij 14 kuub per seconde gekregen, terwijl 7 kuub is afgesproken voor de KWA-route."

Door de beperkingen in de wateraanvoer, heeft Rijnland op een gegeven moment wel besluiten moeten nemen over de recreatievaart. Die kreeg te maken met een schutbeperking bij Spaarndam en het afdammen van de Leidsevaart ten behoeve van de Bollenstreek. Door samenwerking van de gezamenlijke waterschappen en Rijkswaterstaat is het gelukt

Codes

Om de watersituatie aan te geven hanteren waterschappen de codes groen, geel, oranje en rood. Bij groen gelden er geen waarschuwingen en is er geen afwijkende waterstand. Bij code geel is er sprake van een dreigend watertekort en bij code oranje een feitelijk tekort. Bij code rood is er een dreigende landelijke crisis.

Verdringingsreeks

Vanaf code geel wordt de verdringingsreeks actief. Deze geeft de rangorde van maatschappelijke behoeften aan, die bij de verdeling van het beschikbare water in acht wordt genomen. De verdringingsreeks is door de Overheid vastgesteld na de watertekorten in 2003.

De provincie en Rijkswaterstaatafdelingen komen bijeen in het

Regionaal Droogte Overleg (RDO) om voor de categorieën 3 en 4 een eerlijke verdeling te maken.

Zodra het watertekort zo groot wordt dat categorieën 1 en 2 in gevaar komen, schaalde de rijksoverheid op naar code rood. Dan hebben de RDO's geen zeggenschap meer, maar bepaalt de landelijke overheid de verdeling van het water.

CATEGORIE 1 Veiligheid en voorkomen van onomkeerbare schade	CATEGORIE 2 Nutsvoorzieningen	CATEGORIE 3 Kleinschalig hoogwaardig gebruik	CATEGORIE 4 Overige belangen (economische afweging, ook voor natuur)
1. Stabiliteit van waterkeringen 2. Klink en zetting (veen en hoogveen) 3. Natuur (gebonden aan bodemgesteldheid)	1. Drinkwater voorziening 2. Energievoorziening	* Tijdelijke beregening kapitaalintensieve gewassen * Proceswater	• Scheepvaart • Landbouw * Natuur (zolang geen onomkeerbare schade optreedt) * Industrie * Waterrecreatie * Binnenvisserij
gaat voor >	gaat voor >	gaat voor >	gaat voor >

Rijnland van water van voldoende kwaliteit te voorzien. “Zo is een beregeningsverbod voorkomen. Wel werd de bollensector opgeroepen zo zuinig mogelijk met water om te gaan. En waar het mogelijk was niet te kiezen voor inundatie.” Woordvoerder Herald van Gerner van het waterschap Drents Overijsselse Delta geeft aan dat de droogte minder nijpend bij hen was dan bijvoorbeeld bij de waterschappen Vechtstromen en Rijn en IJssel. “Er is geen verbod op onttrekkingen van grondwater geweest. In een paar gebieden met gras- en maailand was dat er wel voor oppervlaktewater. Later gold het ook voor akkerbouwgewassen.”

POSITIEVE SAMENWERKING

De drie waterschappen hebben intensief en constructief overleg gehad met de agrarische sector. Lakerveld van Rijnland: “We informeerden hen over de situatie en de scenario's en welke maatregelen er speelden zodat de sector daar rekening mee kon houden bij de eigen bedrijfsvoering en maatregelen.” Tijdens dit soort overleggen kon de sector reageren en suggesties doen. “De signalen en het meedenken vanuit de sector is erg gewaardeerd en heeft ook concrete oplossingen opgeleverd”, zegt Lakerveld. Een voorbeeld? “Zo kregen we het signaal over de teruglopende watervraag vanuit de akkerbouw in augustus en zo konden we meer zoetwater naar de gebieden leiden die wel watervraag hadden.”

Van Gerner van Drents Overijsselse Delta kijkt ook tevreden terug op de samenwerking met de agrarische sector. “De communicatie was goed en de samenwerking met onze peilbeheer-

ders werd door agrariërs ook als positief ervaren.” In tijden van droogte spelen peilbeheerders een speciaal spel: het wateraanbod moet zo goed mogelijk aansluiten bij de watervraag. Van Gerner: “Het is dan belangrijk dat agrariërs of bollenkwekers die willen beregenen met water uit de sloot contact hebben met de peilbeheerder. Hij kan ervoor zorgen dat er voldoende water ‘gestuurd’ wordt naar de betreffende watergang.”

SCHOUWEN IN DE ZOMER?

De droogte heeft Rijnland veel leer- en evaluatiepunten opgeleverd. Dat heeft volgens Lakerveld vooral te maken met de aanvoerroutes waarvoor beslissingen op nationaal niveau en ‘bij de burens’ nodig zijn. Ook bleek dat de aanvoer vanuit het Amsterdam-Rijnkanaal kwetsbaar is voor verzilting en bleek aanvoer vanuit het IJsselmeer niet mogelijk door de tekorten die daar speelden. Lakerveld: “Verder is echt de noodzaak duidelijk geworden om met sectoren in gesprek te gaan. Vanuit het concrete risico op watertekort kun je in dialoog vaststellen waar optimalisatiemogelijkheden liggen. Zowel in waterbeheer als bij de bedrijven door zuiniger met water om te gaan of buffers te benutten.” HHNK heeft bijvoorbeeld voor het eerst ervaren dat het ook in de zomer belangrijk is dat aanvoerroutes van water niet verstopt zijn. Cortel: “Sommige sloten waren dichtgegroeid; vooral kleine sloten stonden bijvoorbeeld vol met riet. Terwijl kleine sloten heel belangrijk zijn om het water tot ver in het gebied te krijgen. Met deze ervaring op zak, zou je eens kunnen nadenken of een zomerschouw op deze plekken nodig is.” ♦